

**ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ԱՆՁԻ
ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Քննչական գործողությունները կարևոր նշանակություն ունեն հանցագործությունների բացահայտման համար և ընկած են ապացուցողական գործունեության հիմքում: Այս հանգամանքը նշանակում է, որ «քննչական գործողություն» հասկացության գիտական ուսումնասիրությունն ու դրա օրենսդրական ճիշտ կարգավորումը՝ կարևոր երաշխիք է քրեական դատավարության խնդիրների իրականացման համար: Քննչական գործողությունների հասկացության վերաբերյալ դատավարական գրականության մեջ չկա միասնական մոտեցում: Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքի 6-րդ հոդվածում տրված են դատավարության հիմնական հասկացությունների բնորոշումը, սակայն դրանց շարքում տեղ չի գտել քննչական գործողության բնորոշումը²: Մա այն պատճառներից մեկն է, որ դատավարական գրականության մեջ հանդիպում ենք այդ հասկացության տարբեր բնորոշումների: Ա. Մ. Լարինի և այլոց կարծքիով՝ այն ամենը

¹ ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. դեկավար՝ ի.գ.դ., պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան:

² Պետք է նշել, որ օրենսդրական այս բացն իր լուծումն է ստացել Նախագծի 6-րդ հոդվածի 38-րդ կետում, որում նախ քննչական գործողություն հասկացությունը վերանվանվել է «ապացուցողական գործողություն» հասկացության, որի տակ հասկացվում է քննիչի կամ դատարանի կողմից, ինչպես նաև հետաքննության մարմնի (քննիչի հանձնարարությամբ) կամ փորձագետի (քննիչի կամ դատարանի հանձնարարությամբ) կողմից կատարվող՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված վարույթային գործողություն, որի արդյունքում ակնկալվում է ձեռք բերել ապացույց: Ամենից առաջ ուշադրության է արժանի անվանումը, որի բովանդակության մեջ դրված է ոչ թե սուբյեկտի գործունեությունը, այլ այն նպատակը, որին ուղղված է այդ գործողությունները: Ուշագրավ է նաև այն, որ վարույթային այդ գործողության սուբյեկտ է համարվում նաև դատարանը, քանի որ այդ գործողությունները կարող են իրականացվել նաև դատաքննության ընթացքում: Մրանով վերացվեց նաև այն տարբերությունը, որն առկա է միջդատական վարույթում և դատական քննության ընթացքում, այսինքն նույն գործողությունը՝ մինչդատական վարույթում կոչվում է քննչական, իսկ դատական քննության փուլում՝ դատական, մինչդեռ դրանք բոլորն էլ անկախ դատավարության փուլից՝ ապացույցների հավաքման և ստուգման նպատակ են հետապնդում:

ինչ արվում է քննիչի կողմից՝ քննչական գործողություն է³: Այսպիսի ձևակերպումից հետևում է, որ չկա տարբերություն դատավարական գործողության և քննչական գործողության միջև: Մենք պաշտպանում ենք այն դատավարագետների կարծիքը, որոնք գտնում են, որ քննչական գործողությունը քրեադատավարական օրենքով կարգավորված և վարույթն իրականացնող մարմնի (հետաքննության մարմին, քննիչ, դատախազ, դատական քննության փուլում նաև դատարան) կողմից իրականացվող որոնողական, ճանաչողական և հավաստողական օպերացիաների համալիր է, որը համապատասխանում է որոշակի տեսակի հետքերի առանձնահատկություններին, հարմարեցված է դրանցում պարունակվող ապացուցողական տեղեկությունների արդյունավետ որոնմանը, ընկալմանն ու ամրագրմանը⁴: Համամիտ լինելով նշված կարծիքին, այնուամենայնիվ գտնում ենք, որ այն լիարժեք չէ, քանի որ մնում են հարցեր, որոնք դեռևս լուծում չեն ստացել: Այս տեսանկյունից արդարացված ենք համարում Նախագծում տեղ գտած կարգավորումը, որը քննչական գործողությունը դարձնում է ոչ թե փուլային, այլ քրեական դատավարության ընդհանուր ինստիտուտ: Սա նշանակում է, որ քրեական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսված երաշխիքները հիմնականում հավասարապես կիրառվում են ինչպես մինչդատական վարույթում, այնպես էլ դատական քննության ընթացքում:

Քննչական գործողությունների օրենսդրական արդյունավետ կարգավորումը կարևոր է, քանի որ այդ գործողությունների արդյունքում էապես սահմանափակվում են անձի իրավունքներն ու ազատությունները: Հարկ է նշել, որ այդ գործողությունները հավասարապես կարող են իրականացվել նաև անչափահասների հետ, քանի որ

³ **Ларин А. М.**, Расследование по уголовному делу. Планирование, организация. М., 1970, էջ 147; **Герасимов И. Ф.**, Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск. СЮИ, 1975, էջ 65; Уголовный процесс России /Под ред. З. Ф. Ковриги и Н. П. Кузнецова, Воронеж, ВГУ, 2003, էջ 215:

⁴ **Казинян Г. С., Соловьев А. Б.**, Проблемы эффективности следственных действий, Ереван, ЕГУ, 1987, էջ 23; **Шейфер А. С.**, Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и докзательственное значение, М., 2004, էջ 19; **Кальвиницкий В. В.**, Следственные действия. Омск: Омская академия МВД РФ, 2003, էջ 4; **Соловьев А. Б.**, Процессуальные, психологические и тактические основы допроса на предварительном следствии, М., 2002; Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն: Հատուկ մաս, ԵՊՀ, Երևան, 2010, էջ 103:

քրեադատավարական օրենսդրությունը որևէ սահմանափակում չի նախատեսում: Քննչական գործողությունների կատարմանը անչափահասների մասնակցության հարցերը միշտ էլ եղել է դատավարագետների ուշադրության կենտրոնում, իսկ օրենսդրական նոր զարգացումների պայմաններում դրանց ուսումնասիրությունը դարձել է ավելի արդիական⁵:

Յուվենալ արդարադատության խնդիրներից ելնելով՝ անչափահասների հետ կատարվող քննչական գործողությունների կատարման դատավարական կարգի վերաբերյալ պետք է սահմանվեն այնպիսի առանձնահատկություններ, որոնք կապահովեն անչափահաս անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը: Իհարկե քննչական կամ ապացուցողական գործողությունները շատ են ու բազմատեսակ, բայց մեր կողմից կուսումնասիրվի ամենատարածված գործողություններից մեկը՝ հարցաքննությունը:

Հարցաքննությունը ամենատարածված քննչական գործողություններից է, որի ապացուցողական նշանակությունը նրանում է, որ դրա կատարման արդյունքում վարույթն իրականացնող մարմինը ստանում է ցուցմունքներ, կասկածյալից, մեղադրյալից, տուժողից, վկայից և փորձագետից: Ինչպես տեսնում ենք հարցաքննվել կարող են դատավարական տարբեր կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտներ, որոնց ցուցմունքները թույլատրելի են, էթե պահպանվել են դրանց ձեռքբերման օրենքով սահմանված դատավարական կարգը: Օրենքը տարիքային առանձնահատկությունից ելնելով նախապես չի սահմանափակում այն վկաների և տուժողների շրջանակը, որոնք կարող են հարցաքննվել: Ցուցմունքներ տալու անչափահասի ունակության վերաբերյալ կասկած առաջանալու դեպքում՝ վարույթն իրականացնող մարմինը նշանակում է փորձաքննություն:

Անչափահասների տարիքային հոգեֆիզիոլոգիական առանձնահատկությունները հանգեցրել են նրանց համար դատավարական լրացուցիչ երաշխիքներ սահմանելուն, այսինքն՝ նախատեսել հար-

⁵ **Ландо А. С.**, Представители несовершеннолетних обиняемых в советском уголовном процессе. Саратов, 1977; **Сафин Н. Ш.**, Допрос несовершеннолетнего подозреваемого в советском уголовном судопроизводстве (процессуальный и криминалистический аспекты проблемы), Казань, 1990;

ցաքննության հատուկ կանոններ⁶: Այդ առանձնահատկությունները վերաբերում են՝

- քննչական գործողության կատարման համար անչափահասին կանչելու կարգին,
- հարցաքննության իրականացման դատավարական կարգին,
- հարցաքննությանը մասնակցող անձանց շրջանակին,
- պաշտպանի պարտադիր մասնակցությանը:

Անչափահասների հարցաքննության համար առանձին կանոնների սահմանումը նպատակ է հետապնդում՝ 1) ապահովել նշված անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը, 2) ապահովել ապացուցման ենթակա հանգամանքների մասին ճշգրիտ տեղեկությունների ստացումը, 3) պահպանել հարցաքննության միջոցով ստացված ապացույցների իրավաբանական ուժը, 4) ստեղծել անհրաժեշտ պայմաններ հարցաքննությանը մասնակցող բոլոր անձանց համար, 5) պաշտպանել անչափահասին հարցաքննությունն իրականացնող պաշտոնատար անձի անօրինական գործողություններից⁷:

Պետք է նշել, որ այն քննչական գործողությունները, որոնց կարող է մասնակցել անչափահասը բազմատեսակ են, սակայն օրենքով սահմանված վերը նշված առանձնահատկությունները վերաբերում են հարցաքննությանը: Այս հանգամանքն արժանի է ուշադրության, քանի որ օրենքով սահմանված երաշխիքներն ուղղակի չեն կիրառվում՝ անչափահասի հետ այլ քննչական գործողություն կատարելու դեպքում: Իհարկե, պրակտիկայում այդ առանձնահատկությունները պահպանվում են օրենքի կիրառման անալոգիայի սկզբունքով, բայց օրենսդրական նման բացը չի կարող ապահովել անչափահաս անձի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը: Օրենսդրական այս բացն իր լուծումն է ստացել Նախագծում, որում քննչական գործողությունների կատարման ընդհանուր կանոնների շարքում առանձին հոդված է նվիրված՝ անչափահասի մասնակցությամբ կատարվող քննչական գործողության առանձնահատկություններին (Նախագծի հոդված 219): Ի տարբերություն գործող օրենսգրքի Նա-

⁶ **Шейфер С. А.**, Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение, М., Изд. «Юрлитинформ», 2004, էջ 95:

⁷ Уголовный процес: Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» /Под ред. В. П. Божьева. 3-е изд., испр. И доп.м.: «Спарк», 2002, էջ 580:

խագիծը վարույթային առանձնահատկությունները սահմանել է ինչպես մեղադրյալի, այնպես էլ տուժողի և վկայի համար: Այս հանգամանքն ունի կարևոր նշանակություն, քանի որ յուրմենալ արդարադատության սկզբունքները վերաբերում են ոչ միայն քրեական հետապնդման ենթարկված անչափահաս անձին, այլև բոլոր մասնավոր մասնակիցներին:

Վկան, տուժողը, կասկածյալը և մեղադրյալը քննիչի մոտ կանչվում են ծանուցագրով: Ծանուցագրում նշվում է, թե ով է կանչվում, ում, դատավարական ինչպիսի կարգավիճակով, ուր և երբ (օրն ու ժամը) պետք է ներկայանա կանչվողը, ինչպես նաև անհարգելի պատճառներով չներկայանալու հետևանքները (քր. դատ. օր-ի հոդված 205, մաս 1): Սա դատավարության մասնակիցներին հրավիրելու օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգն է: Անչափահաս անձի համար որպես բացառություն սահմանված է, որ արգելանքի տակ չգտնվող անչափահասները, որպես կանոն, կանչվում են իրենց օրինական ներկայացուցիչների միջոցով (քր. դատ. օր-ի հոդված 205, մաս 4)⁸: Անչափահասին հրավիրելու նման կարգը նպատակ ունի անչափահասին պաշտպանել զգացմունքային ազդեցությունից, ծնողներին տեղեկացնել կատարվածի մասին, ուժեղացնել հսկողությունը անչափահասի նկատմամբ, ինչպես նաև այդ անձանց հնարավորություն տալ ժամանակին հրավիրել պաշտպան⁹: Դատավարական գրականության մեջ կա կարծիք, որ անչափահասին օրինական ներկայացուցիչների միջոցով հրավիրելը միշտ չէ, որ արդարացված է: Նման վիճակ կարող է առաջանալ այն դեպքում, երբ անչափահասի ծնողները բնութագրվում են վատ և կարող են բացասական ազդեցություն ունենալ իրենց անչափահաս երեխաների վարքագծի վրա և դրանով նաև խոչընդոտել գործի քննությանը: Իհարկե նման դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը պետք է հնարավորություն ունենա անչափահասին հրավիրել դպրոցի կամ այլ ուսումնական հաստատության վարչակազմի միջոցով:

⁸ Նախագծի 150-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ անչափահասն ապացուցողական գործողությանը հրավիրվում է իր օրինական ներկայացուցիչի միջոցով, իսկ հատուկ հիմնարկում գտնվելու դեպքում՝ դրա վարչակազմի միջոցով:

⁹ **Шимановский В. В.**, Процессуальные особенности расследования преступлений несовершеннолетних, Волгоград, 1980, էջ 34:

Պետք է համաձայնել Մ.Վ. Մատվենի այն կարծիքի հետ, որ հարցաքննությանը անչափահասի հրավիրելու եղանակի ճիշտ ընտրության համար կարևոր են այն պայմանները և հարաբերությունները, որոնք ստեղծված են նրա ընտանիքում կամ ուսման վայրում: Տակտիկական տարբեր նկատառումներից էլնելով անչափահասը կարող է հրավիրվել ծանուցագրով, հեռախոսով կամ այլ եղանակով¹⁰:

Ինչպես տեսնում ենք, անչափահասը վարույթն իրականացնող մարմին «որպես կանոն» հրավիրվում են օրինական ներկայացուցիչների միջոցով, սա նշանակում է, որ գործի հանգամանքներից էլնելով նա կարող է հրավիրվել նաև այլ եղանակով: Իհարկե, «որպես կանոն» հասկացությունը բվականին տարածական է և վարույթն իրականացնող մարմիններն այն կարող են մեկնաբանել տարբեր կերպ: Նշված ձևակերպումը կարող է նաև հանգեցնել՝ անչափահասին վարույթն իրականացնող մարմին հրավիրելու օրենքով սահմանված դատավարական ընդհանուր կարգի խախտման:

Իհարկե, մենք ընդունում ենք ընդհանուր կարգից բացառության նախատեսումը, բայց դրա ձևակերպումը պետք է լինի այնպիսին, որ կամայական մեկնաբանության տեղիք չտա: Կարծում ենք, որ նման իրավիճակ կարող է առաջնալ այն դեպքում, երբ անչափահասը չունի օրինական ներկայացուցիչներ կամ նրանք բնութագրվում են բացասական կամ հիմքեր կան ենթադրելու, որ կարող են խոչընդոտել գործի քննությանը: Կամայական մեկնաբանություններից խուսափելու համար, ճիշտ կլիներ, այդ վիճակները ամրագրել օրենքում:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 211-րդ հոդվածի՝ կասկածյալի հարցաքննությունը կատարվում է նրան ձերբակալելուց կամ խափանման միջոց կիրառելու մասին որոշումը նրան հայտարարելուց անմիջապես հետո: Հարցաքննությունն սկսելուց առաջ քննիչը կասկածյալին բացատրում է կասկածանքի էությունը, ինչպես նաև նրա իրավունքները՝ ներառյալ ցուցմունքներ տալուց, հարցաքննությունը պաշտպանի մասնակցությամբ անցկացնելու կամ պաշտպանի մասնակցությունից հրաժարվելու (բացառությամբ պաշտպանի մասնակցության պարտադիր լինելու դեպքերի) իրավունքները: Հարցաքննությունն սկսվում է նրանով, որ առաջարկվում

¹⁰ **Матвеев С. В.**, УПК РФ об участии законных представителей, близких родственников в расследовании уголовных дел, совершенных несовершеннолетними //Журнал российского права, 2002 г., N 5, էջ 43-44:

է կասկածյալին ցուցմունքներ տալ կասկածանքի և բոլոր այն հանգամանքների առիթով, որոնք իր կարծիքով, կարող են նշանակություն ունենալ գործի համար: Ցուցմունք տալը վերջինիս իրավունքն է և ոչ թե՛ պարտականությունը:

Քննիչը պարտավոր է մեղադրյալին հարցաքննել նրան մեղադրանք առաջադրելուց հետո՝ անհապաղ, բայց ոչ ուշ, քան 24 ժամվա ընթացքում, իսկ մեղադրյալի խուսափելու կամ նրան հետախուզում հայտարարելու դեպքում՝ նրան բերման ենթարկելուց 48 ժամվա ընթացքում: Մեղադրյալը հարցաքննվում է առաջադրված մեղադրանքի էության, ինչպես նաև գործի համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքների վերաբերյալ (ՀՀ քր. դատ. օր-ի հոդված 212): Անչափահաս մեղադրյալն իրավունք ունի չհամաձայնել մեղադրանքի հետ, տալ ցուցմունքներ առաջադրված մեղադրանքի վերաբերյալ կամ հրաժարվել ցուցմունքներ տալուց: Կարծում ենք, որ անչափահաս մեղադրյալի կրկնակի հարցաքննությունը նույն մեղադրանքով, երբ նա առաջին հարցաքննության ընթացքում հրաժարվել է ցուցմունքներ տալուց՝ կարող է իրականացվել միայն մեղադրյալի խնդրանքով:

Քրեական դատավարության գործող օրենսգիրքը կասկածյալի և մեղադրյալի համար պատասխանատվություն չի սահմանում ցուցմունքներ չտալու կամ կեղծ ցուցմունք տալու համար: Այս կապակցությամբ ուշագրավ է Նախագծում տեղ գտած այն նորույթը, որ մեղադրյալը նախագգուշացվում է սուտ ցուցմունք տալու համար քրեական պատասխանատվության մասին (Նախագիծ հոդված 228, մաս 3): Իհարկե նախագուշացումը վերաբերում է նաև 16 տարին լրացած անչափահաս մեղադրյալին: Այս նորույթն միանշանակ չի ընդունվում բոլոր դատավարագետների և պրակտիկ աշխատողների կողմից, գտնելով, որ այն էապես սահմանափակում է մեղադրյալի պաշտպանության իրավունքը: Արդարադատության շահերից ելնելով, կարծում ենք, որ Նախագծում տեղ գտած նորամուծությունն արդարացված է, քանի որ մեղադրյալն ունի ցուցմունք չտալու իրավունք, բայց եթե որոշել է, ապա ճիշտ չէ՝ խաբել արդարադատությանը: Նշված նորամուծությունը նպատակ ունի նաև մեծացնել մեղադրյալի ցուցմունքի նկատմամբ՝ վարույթն իրականացնող մարմնի արժանահավատությունը:

Հարցաքննությունը սկսելուց առաջ տասնվեց տարին չլրացած մեղադրյալին վարույթն իրականացնող մարմինը բացատրում է նրա լռելու իրավունքը, պարզաբանում է, որ այդ իրավունքից օգտվելը չի կարող մեկնաբանվել ի վնաս նրա, ինչպես նաև հայտնում է, որ նրա ցուցմունքը կարող է օգտագործվել որպես ապացույց: Եթե տասնվեց տարին չլրացած մեղադրյալը ցուցմունք տալու ցանկություն է հայտնում, ապա վարույթն իրականացնող մարմինը նրան տեղեկացնում է ճիշտ ցուցմունք տալու պարտականության մասին, սակայն չի նախագուշացնում սուտ ցուցմունք տալու համար օրենքով սահմանված պատասխանատվության մասին (Նախագծի 422-րդ հոդված, մաս 2): Իհարկե, ճիշտ կլիներ, քրեական պատասխանատվության չենթարկելու բացառություն նախատեսվեր 16-ից մինչև 18 տարեկան այն անչափահասների համար, որոնք իրենց մտավոր և ֆիզիկական զարգացվածության մակարդակով խնդիրներ ունեն:

Քրեական դատավարության գործող օրենսդրությունը անչափահասի հարցաքննության տևողության վերաբերյալ սահմանում է առանձնահատկություն, մասնավորապես՝ հարցաքննությունը չի կարող տևել անընդմեջ չորս ժամից, իսկ անչափահասի, ինչպես նաև հոգեկան կամ այլ ծանր հիվանդությամբ տառապող անձի հարցաքննությունը՝ երկու ժամից ավելի: Օրվա մեջ անչափահասի հարցաքննության ընդհանուր տևողությունը չի կարող գերազանցել վեց ժամը: Անհրաժեշտ է նշել, որ անչափահասի հարցաքննությունը պետք է ընդհատվի յուրաքանչյուր պահի, եթե շարունակությունը կարող է վնասել նրա առողջությանը: Հարցաքննության ընդհատման դեպքում՝ հարցաքննության արձանագրության մեջ պետք է նշել դրա պատճառները: Օրենսդրական այսպիսի կարգավորումը՝ որպես նորամուծություն արդարացված է, քանի որ այն բացառեց երկարաժամկետ հարցաքննություն կատարելու հնարավորությունը, ինչը հոգեբանական լուրջ ներգործություն էր հարցաքննվող անձի նկատմամբ: Այն նպաստում է առավել լրիվ և արժանահավատ ցուցմունքներ ձեռք բերելու համար արդյունավետ պայմանների ստեղծմանը, որովհետև հաշվի են առնվում անչափահասների տարիքային այնպիսի առանձնահատկությունները, ինչպիսիք են՝ բարձր ճնշվածությունը, վատ

կենտրոնացվածությունը, նյարդային բարձր գրգռվածությունը և այլն¹¹:

Չնայած քրեադատավարական գործող օրենսդրությամբ չի կարգավորված, բայց կարծում ենք, որ հարցաքնության համար օրենքով սահմանված ժամկետը պետք է կիրառելի լինի նաև անչափահասի հետ կատարվող այլ քննչական գործողությունների դեպքում: Անչափահաս կասկածյալի կամ մեղադրյալի հետ բացի հարցաքննությունից կարող են իրականացվել նաև առերեսում, ճանաչման ներկայացնել, քննչական փորձարարություն: Նշված քննչական գործողությունների կատարման դեպքում ևս անչափահաս անձը չի կարող երկար պահվել վարույթն իրականացնող մարմնում: Քննչական պրակտիկայում խնդիրներ չառաջանալու համար, կարծում ենք, որ քննչական գործողությունների կատարման համար օրենքով սահմանված ընդհանուր կանոններում պետք է նշել այդ մասին:

Անչափահաս կասկածյալի կամ մեղադրյալի հարցաքննության համար կարևոր է մանկավարժի և օրինական ներկայացուցչի մասնակցությունը, քանի որ նրանք ապահովում են անչափահասի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը¹²: Քրեական դատավարության գործող օրենսդրության թերություններից մեկն այն է, որ մանկավարժի մասնակցությունը պարտադիր է միայն անչափահաս վկայի և տուժողի հարցաքննության դեպքում: Մինչդեռ, կարծում ենք, որ մանկավարժի մասնակցությունը պետք է պարտադիր լինի նաև 16 տարին չըրացած կասկածյալի կամ մեղադրյալի համար, որովհետև նշված անձինք իրենց տարիքային առանձնահատկությամբ պայմանավորված՝ ի վիճակի չեն պաշտպանել իրենց իրավունքներն ու օրինական շահերը, զերծ մնալ հոգեկան և բացասական ներգործությունից: Անչափահասի նկատմամբ դատավարական գործողություններ իրականացնելիս մանկավարժի մասնակցությունը նրանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիք է:

¹¹ **Авалиани К. А.**, Особенности досудебного производства о уголовным делам в отношении хесовершеннолетних, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Кемерово, 2009 г., էջ 136:

¹² Ի տարբերություն գործող օրենսգրքի՝ Նախագծով պարտադիր է համարվում ոչ թե մանկավարժի, այլ հոգեբանի մասնակցությունը:

Անչափահաս կասկածյալի, մեղադրյալի հարցաքննությանը պարտադիր է պաշտպանի մասնակցությունը: Պաշտպանը մասնակցելով անչափահաս մեղադրյալի հարցաքննությանը օժտված է հետևյալ իրավունքներով՝ 1) մասնակցել անչափահաս կասկածյալի կամ մեղադրյալի հարցաքննությանը, 2) առանձին, խորհրդապահական կարգով (կոնֆիդենցիալ), անարգել տեսակցել իր պաշտպանյալի հետ, 3) հարցաքննությունն ավարտելուց հետո ծանոթանալ հարցաքննության արձանագրությանը, 4) կատարել հայտարարություններ արձանագրության լրիվության և ճշտության վերաբերյալ, 5) ստորագրել արձանագրությունը¹³: Վարույթն իրականացնող մարմինը չպետք է խոչընդոտի հարցաքննությանը պաշտպանի մասնակցելուն: Եթե առկա է կասկածյալի մասնակցությամբ դատավարական այլ գործողություններ կատարելու անհրաժեշտությունը, ապա հետաքննության մարմինը կամ քննիչը տեսակցության տևողությունը կարող է սահմանափակել՝ այդ մասին նախապես տեղյակ պահելով կասկածյալին և նրա պաշտպանին: Պաշտպանի հետ տեսակցության ժամկետը չի կարող երկու ժամից պակաս լինել: Իհարկե, նման սահմանափակում չի նախատեսված մեղադրյալի համար:

Քանի որ պաշտպանի մասնակցությունը պարտադիր է մեղադրյալի հարցաքննությանը, դա նշանակում է, որ առանց նրա մասնակցության մեղադրյալի հարցաքննության դեպքում՝ այդ ցուցմունքները անթույլատրելի են և չեն կարող դրվել մեղադրանքի կամ ապացուցման առարկան կազմող ցանկացած հանգամանքի ապացուցման հիմքում:

Անչափահաս մեղադրյալի, կասկածյալի հարցաքննությանը բացի պաշտպանից կարող է մասնակցել նաև նրա օրինական ներկայա-

¹³ Նախագծով պաշտպանի իրավունքները հարցաքննությանը մասնակցելիս առավել կոնկրետացված են: Այսպես՝ ըստ Նախագծի 227-րդ հոդվածի 5-րդ մասի՝ եթե մեղադրյալի հարցաքննությանը մասնակցում է նրա պաշտպանը, ապա նա իրավունք ունի քննիչի ներկայությամբ կարճատև խորհրդատվություն տալու մեղադրյալին նրա կարգավիճակին վերաբերող հարցերով: Պաշտպանն իրավունք ունի հարցեր տալ մեղադրյալին, սակայն իրավունք չունի մեկնաբանելու նրա պատասխանները: Քննիչն իրավասու է հանել պաշտպանի հարցերը, սակայն ամեն դեպքում դրանք ներառվում են հարցաքննության արձանագրության մեջ: Սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ մեղադրյալի իրավունքները խախտող հարցեր տալու կամ գործողություններ կատարելու դեպքերում պաշտպանն իրավունք ունի անելու հայտարարություններ, որոնք ներառվում են հարցաքննության արձանագրությունում:

ցուցիչը: Հարցաքննությանը նշված անձանց մասնակցությունը կարևոր երաշխիք է ինչպես անչափահասի իրավունքների և իրավաչափ շահերի պաշտպանության, այնպես էլ նրա և վարույթն իրականացնող մարմնի միջև հոգեբանական կապ հաստատելու և նրանից լրիվ և ճիշտ ցուցմունքներ ստանալու համար:

Քրեական գործով վարույթի ընթացքում անչափահաս անձանց հարցաքննության արդյունավետությունը մեծմասամբ կախված է ոչ միայն այդ քննչական գործողության օրենսդրական պատշաճ կարգավորումից, այլև տակտիկական հնարքների ճիշտ կիրառումից, որոնք ապահովում են օբյեկտիվ, լրիվ և արժանահավատ ցուցմունքներ ստանալը: Իհարկե, կիրառվող տակտիկական եղանակներն ու մեթոդները պետք է համաչափ լինեն անչափահաս անձանց հոգեկան և ֆիզիկական վիճակին: Ի տարբերություն դատավարական կանոնների՝ տակտիկական հնարքները նախատեսված չեն քրեադատավարական օրենսդրությամբ, բայց դրանք չեն կարող հակասել հարցաքննության համար օրենքով սահմանված դատավարական կարգին:

Нелли Агабабян

Аспирант кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ

ОСОБЕННОСТИ ДОПРОСА НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Уголовно-процессуальным законодательством предусмотрена единая форма проведения производства, но в некоторых случаях также предусмотрены исключения из общего порядка. Такая процессуальная особенность установлена по делам несовершеннолетних, учитывая возрастной фактор несовершеннолетних, то есть степень их психического и физического развития. Важным является исследование особенностей допроса несовершеннолетних в условиях нового уголовно-процессуального законодательства, так как он является наиболее распространенным действием при ведении производства по уголовному делу с несовершеннолетними.

В статье рассмотрены вопросы, относящиеся к процессуальному порядку проведения данного следственного действия.

Nelly Aghababyan

PhD student of the YSU Chair of Criminal Proceedings and Criminalistics

FEATURES OF THE INTERROGATION OF JUVENILES AT THE CRIMINAL PROCEEDINGS

Criminal procedural law provides for a unified form of proceedings realization, but in some cases it also provides exceptions from the general order. Such a procedural feature is established for the cases with juveniles, considering the age factor of the minors, i.e. the level of their mental and physical development. It is important to study the features of interrogation of minors in the condition of new adopted criminal procedural law, as it is the most common action in the conduct of criminal proceedings with juveniles.

Issues related with the procedural order of the investigative action are discussed in this article.

Բանալի բառեր՝ *անչափահաս, արդարադատություն, հարցաքննություն, պաշտպան, դատավարական կարգ, մեղադրյալ, մանկավարժ:*

Ключевые слова: *несовершеннолетний, юстиция, допрос, защитник, судебный порядок, обвиняемый, педагог.*

Key words: *juvenile, justice, interrogation, defendant, court order, accused, teacher.*